

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

ПРИХОДЬКО ЮРІЙ ПАВЛОВИЧ

УДК 343.985:343.344

**ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ,
ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ КРИМІНАЛЬНИМИ ВИБУХАМИ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник кандидат юридичних наук, доцент
Кофанов Андрій Віталійович,
Національна академія внутрішніх справ,
професор кафедри криміналістичних експертиз

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

Цимбал Петро Васильович,
Університет державної фіскальної служби України,
завідувач кафедри кримінального процесу та криміналістики

кандидат юридичних наук, доцент

Буханченко Олександр Анатолійович,
Департамент вибухотехнічної служби Національної поліції України,
начальник

Захист відбудеться «20» січня 2017 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.007.05 у приміщенні Національної академії внутрішніх справ за адресою: ДП- 680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії внутрішніх справ за адресою: ДП-680, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

Автореферат розісланий «19» грудня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Д. О. Савицький

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Найбільшого суспільно-політичного резонансу набули сьогодні в Україні тяжкі й особливо тяжкі злочини, вчинені із застосуванням вибухових речовин і вибухових пристроїв, оскільки їх наслідком є загибель, поранення людей або значні матеріальні збитки, викликані руйнуванням і знищенням майна, будівель, транспорту.

За даними Генеральної прокуратури України, у 2014 р. в державі вчинено 34 злочини з використанням вибухових речовин, у 2015 р. – уже 67. Якщо у 2014 р., констатує Міністерство внутрішніх справ (МВС) України, вилучено 51 вибуховий пристрій і 292 кг вибухових речовин, то у 2015 р. – 68 і 660 кг відповідно.

Як засвідчує статистика, працівники Експертної служби МВС України у 2014 р. здійснили 3408 виїздів на огляд місця події, пов'язаний із вибуховими матеріалами, і вилучили 1394 об'єкти, в 2015 р. – 4265 і 2369 відповідно. У 2014 р. виконали 2077 вибухотехнічних експертиз і дослідили 8857 об'єктів. Згідно із щорічним звітом Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України експерти-вибухотехніки в 2015 р. виконали вже 3631 експертизу та дослідили 17 049 об'єктів, тобто майже вдвічі більше.

Відповідно до звітів Департаменту вибухотехнічної служби Національної поліції України за 5 місяців 2016 р., працівники цього підрозділу здійснили – 4739 виїздів на місце події, із них за фактом вибухів – 185, виявлення вибухових матеріалів – 1277. Вилучили вибухових пристроїв – 47, бойових припасів – 6792 (із них 3030 ручних гранат, 1728 гранатометних пострілів), 250 кг вибухівки. До того ж зареєстрували 476 повідомлень про загрозу вибуху, виконали 90 вибухотехнічних експертиз, при проведенні яких досліджено 227 об'єктів.

Отже, спостерігається стала тенденція до збільшення кількості злочинів, пов'язаних з використанням вибухових речовин і вибухових пристроїв.

Аналіз слідчої та судової практики дозволяє зробити висновок, що засоби для здійснення кримінальних вибухів постійно удосконалюються, при цьому злочинці набувають досвіду використання широкого спектру способів і знарядь здійснення кримінальних вибухів, що зумовлює потребу підвищення ефективності використання засобів і методів протидії цим суспільно небезпечним явищам. Зокрема, на необхідності удосконалення техніко-криміналістичних засобів наголосили – 57,2 % опитаних працівників Департаменту вибухотехнічної служби Національної поліції України в тому числі працівники Експертної служби МВС України. Серед наявних проблем зазначені респонденти виокремили: недосконалість правового регулювання – 24,5 %; недостатнє техніко-криміналістичне оснащення – 62,3 %; небажання застосовувати техніко-криміналістичні засоби фахівцями – 5,5 %; відсутність навичок застосування техніко-криміналістичних засобів і методів у фахівців – 7,7 %.

Теоретичним підґрунтям дослідження є фундаментальний доробок вчених-криміналістів України та інших держав, яким належить значний внесок у вивченні теоретичних проблем криміналістики. Це праці Ю. П. Аленіна, В. Д. Басая, В. П. Бахіна, В. Д. Берназа, Р. С. Белкіна, В. І. Василичука, В. К. Весельського, А. Ф. Волобуєва, В. І. Галагана, В. Г. Гончаренка, В. Я. Горбачевського, І. В. Гори, Ю. М. Дільдіна, В. А. Журавля, І. О. Ієрусалімова, А. В. Іщенко, Н. І. Клименко, О. Н. Колесніченка, С. М. Колотушкіна, В. О. Коновалової, І. І. Котюка, А. В. Кофанова, В. К. Лисиченка, В. Г. Лукашевича, Є. Д. Лук'янчикова, Д. Й. Никифорчука, Ю. Ю. Орлова, М. А. Погорецького, О. В. Таран, В. В. Тіщенко, Л. Д. Удалової, В. Г. Хахановського, П. В. Цимбала, К. О. Чаплинського, С. С. Чернявського, Ю. М. Черноус, В. Ю. Шепітька та інших вчених.

Окремі аспекти методики розслідування злочинів, вчинених за допомогою вибухових речовин і вибухових пристроїв, досліджували на дисертаційному рівні М. В. Кобець (2006 р.), Т. М. Бульба (2009 р.), О. А. Буханченко (2010 р.), В. В. Поліщук (2013 р.), М. О. Ленко (2014 р.).

Разом із тим слід зауважити, що сьогодні бракує комплексного дослідження стану техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних безпосередньо з кримінальними вибухами. Така ситуація не задовольняє потреб сучасної практики і є відчутною прогалиною в розвитку вітчизняної криміналістичної науки. Тому наведені обставини і зумовлюють актуальність теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015; Концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю, схваленої Указом Президента України від 21 жовтня 2011 р. № 1000/2011; Концепції боротьби з тероризмом, схваленої Указом Президента України від 25 квітня 2013 р. № 230/2013; Плану заходів з реалізації Концепції боротьби з тероризмом, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11 липня 2013 р. № 547-р; Пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 років, затверджених наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275. Тему дисертації затверджено вченою радою Національної академії внутрішніх справ 24 грудня 2012 р. (протокол № 35) та включено до Переліку тем дисертаційних досліджень Національної академії правових наук України (реєстр. № 1457, 2012 р.).

Мета і задачі дослідження. Метою дисертації є формування нових та розвиток існуючих теоретичних положень і надання практичних рекомендацій щодо удосконалення техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних з кримінальними вибухами.

Для досягнення зазначеної мети необхідно було вирішити такі *задачі*:

- розглянути сучасний стан наукового дослідження проблем техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних із кримінальними вибухами;
- розкрити сутність кримінального вибуху як об'єкта криміналістичного дослідження;
- визначити поняття та завдання техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних із кримінальними вибухами;
- дослідити форми використання спеціальних знань відповідними суб'єктами техніко-криміналістичного забезпечення;
- сформулювати поняття та класифікувати засоби і методи техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних із кримінальними вибухами; розробити та затвердити технічне завдання на створення автоматизованого робочого місця експерта-вибухотехніка;
- з'ясувати особливості техніко-криміналістичного забезпечення огляду місця події за фактом кримінального вибуху; розробити алгоритм дій суб'єктів техніко-криміналістичного забезпечення, при проведенні огляду місця події за фактом виявлення вторинних вибухових пристроїв на місці кримінального вибуху;
- визначити особливості техніко-криміналістичного забезпечення окремих слідчих (розшукових) дій відповідно до чинного кримінального процесуального законодавства;
- узагальнити наукові підходи стосовно удосконалення загальної методики проведення експертного вибухотехнічного дослідження під час розслідування злочинів, пов'язаних із кримінальними вибухами.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, які виникають у сфері техніко-криміналістичного забезпечення при розслідуванні злочинів, пов'язаних із кримінальними вибухами.

Предмет дослідження – техніко-криміналістичне забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних із кримінальними вибухами.

Методи дослідження. Методологічне підґрунтя дисертаційного дослідження обрано, зважаючи на поставлену мету та задачі, його об'єкт і предмет. Основою дослідження є *діалектичний метод* пізнання соціальних явищ і процесів. Для тлумачення юридичних категорій використано *догматичний метод* – за його допомогою поглиблено та уточнено понятійний апарат (підрозд. 2.2, 3.2). Вивчення розвитку нормативного та науково-прикладного забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних із кримінальними вибухами, спирається на *історико-правовий метод* (підрозд. 1.1, 1.3). Із використанням *формально-логічного методу* здійснено наукову класифікацію: вибухових речовин (підрозд. 1.2), суб'єктів техніко-криміналістичного забезпечення (підрозд. 2.1), засобів і методів техніко-криміналістичного забезпечення (підрозд. 2.2). Завдяки *системно-структурному методу* вивчено техніко-криміналістичне забезпечення проведення слідчих (розшукових) дій (підрозд. 3.1, 3.2) і вибухотехнічних

експертних досліджень (підрозд. 3.3). *Соціологічні методи* використані в процесі узагальнення результатів анкетування, аналізу матеріалів кримінальних проваджень та експертної практики (підрозд. 1.2 – 3.3).

Емпіричну базу дослідження становлять систематизовані матеріали офіційної статистичної звітності МВС України у період 2003 – 1 квітня 2016 рр.; узагальнені результати вивчення 175 кримінальних проваджень (справ) щодо злочинів, пов'язаних із застосуванням вибухових пристроїв, які перебували у провадженні слідчих підрозділів органів внутрішніх справ (Національної поліції) країни з 2010 р. по 1 квітня 2016 р.; узагальнені дані опитувань працівників Департаменту вибухотехнічної служби Національної поліції України, Експертної служби МВС України (127 респондентів, що представляють Київ та всі області України). Під час дослідження використано власний досвід роботи на посаді начальника відділу вибухотехнічних і пожежотехнічних досліджень Науково-дослідного експертно-криміналістичного центру при ГУМВС України в Київській області та науково-педагогічного працівника Національної академії внутрішніх справ з вересня 2012 року по теперішній час.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим у вітчизняній науці комплексним монографічним дослідженням техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних із кримінальними вибухами. На підставі одержаних результатів сформульовано та обґрунтовано низку положень і висновків теоретичного та практичного характеру, зокрема:

вперше:

- сформульовано поняття техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів пов'язаних з кримінальними вибухами, як комплексу технічних засобів і криміналістичних методів пошуку, виявлення, вилучення, дослідження та використання доказів;

- запропоновано створення бортової навігаційної апаратури з елементами штучного інтелекту в дистанційно керованих апаратах (роботах) із розмінування вибухонебезпечних предметів;

- розроблено та затверджено технічне завдання на створення автоматизованої інформаційно-довідкової програми «Робоче місце експерта-вибухотехніка»;

удосконалено:

- методологічну основу вдосконалення методів, прийомів та способів використання засобів криміналістичної техніки, а також підвищення ефективності її використання під час розслідування злочинів пов'язаних з кримінальними вибухами;

- класифікацію засобів техніко-криміналістичного забезпечення з розслідування злочинів, пов'язаних із кримінальними вибухами, відповідно до їх функціонального призначення;

- напрями використання сучасних інформаційних технологій для розслідування злочинів, пов'язаних із кримінальними вибухами;

дістало подальший розвиток:

- визначення поняття *кримінального вибуху* як умисного (або через необережність) ініціювання заряду вибухової речовини або суміші речовин, що призвели до наслідків, які містять ознаки діяння, передбаченого Кримінальним кодексом України;

- напрями діяльності експертів-вибухотехніків, зокрема дослідження вибухових речовин; виробів, що їх містять; слідів дії виробів, які містять вибухові речовини;

- класифікація методів техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних із кримінальними вибухами, за визначеними критеріями;

- криміналістичні рекомендації щодо техніко-криміналістичного забезпечення огляду місцевості, приміщень, речей і трупів, освідчування особи, пред'явлення для впізнання, обшуку, слідчого експерименту;

- розкриття можливостей вибухотехнічних, судово-медичних, пожежо-технічних і трасологічних експертиз при розслідуванні злочинів, пов'язаних із застосуванням вибухових пристроїв.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані й обґрунтовані під час дослідження окремі теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено та можуть бути використані у:

- *науково-дослідній сфері* – для подальшої розробки та вдосконалення технічних засобів для знешкодження вибухонебезпечних предметів розроблено гідрокумулятивний пристрій для знешкодження вибухонебезпечних об'єктів, запатентований як корисна модель (патент на корисну модель № 100015 від 10 липня 2015 р.); також розроблено пристрій для руйнування вибухонебезпечних предметів у важкодоступних місцях, запатентований як корисна модель (патент на корисну модель № 110370 від 10 жовтня 2016 р.);

- *правозастосовній діяльності* – пропозиції й рекомендації, викладені в дисертації, впроваджені у практичну діяльність і використовуються Київським науково-дослідним інститутом судових експертиз Міністерства юстиції України (акт впровадження від 23 березня 2016 р.); Рівненським (акт впровадження від 30 травня 2016 р.), Івано-Франківським (акт впровадження від 5 червня 2016 р.), Київським обласним (акт впровадження від 25 липня 2016 р.) Науково-дослідними експертно-криміналістичними центрами МВС України; Державним науково-дослідним експертно-криміналістичним центром МВС України (акт впровадження від 2 липня 2016 р.); Інститутом гідромеханіки Національної академії наук України (акт впровадження від 6 липня 2016 р.); Українським науково-дослідним інститутом спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України (акт впровадження від 7 липня 2016 р.); Департаментом вибухотехнічної служби Національної поліції України (акт впровадження від 6 липня 2016 р.); Департаментом карного розшуку Національної поліції України (акт впровадження від 14 липня 2016 р.);

– *освітньому процесі* – при викладанні навчальних дисциплін «Криміналістика», «Криміналістична вибухотехніка», «Судова вибухотехнічна експертиза», «Криміналістичне зброєзнавство» (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 4 липня 2016 р.); «Прокурорський нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність та досудове слідство», «Процесуальне керівництво досудовим слідством», «Методика розслідування кримінальних правопорушень» (акт впровадження Національної академії прокуратури України від 19 вересня 2016 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною, науковою працею. Сформульовані в ній положення, висновки, пропозиції та рекомендації обґрунтовано на підставі самостійно проведеного дослідження. Ідеї та розробки, що належать співавторам, разом з якими були опубліковані наукові праці (авторська частка в них становить не менше 40 %), у дисертації не використовувалися.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертації, доповідалися та оприлюднені у виступах на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, круглих столах, зокрема: круглому столі «Актуальні питання техніко-криміналістичного забезпечення кримінальних проваджень» (Київ, 21 листопада 2013 р.); круглому столі «Актуальні питання судово-експертного забезпечення кримінальних проваджень» (Київ, 10 квітня 2014 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розвитку національного законодавства» (Київ, 15–16 травня 2014 р.); всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні питання теорії і практики криміналістичної науки» (Київ, 23 січня 2015 р.); круглому столі «Судово-експертна діяльність: сучасний стан та перспективи розвитку» (Київ, 23 квітня 2015 р.); всеукраїнській науково-теоретичній конференції «Правові реформи в Україні: реалії сьогодення» (Київ, 29 жовтня 2015 р.); круглому столі «Теорія і практика судової експертизи» (Київ, 12 травня 2016 р.).

Публікації. Основні наукові результати дисертації, відображено в дев'ятнадцяти наукових роботах: шістьох статтях – у наукових виданнях, включених Міністерством освіти і науки України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одній статті – у фаховому науковому виданні іншої держави, семи тезах у збірниках доповідей на науково-практичних конференціях, у тому числі міжнародних, круглих столах, трьох методичних рекомендаціях і двох патентах.

Структура дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, поєднаних вісьмома підрозділами, висновків, списку використаних джерел (220 найменувань 27 сторінках) і дванадцяти додатків на 56 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 284 сторінок, із них обсяг основного тексту 201 сторінка.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, висвітлено ступінь вивчення проблеми, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету та задачі, об'єкт і предмет дослідження, використані методи; виокремлено наукову новизну одержаних результатів, розкрито практичне значення; надано відомості про апробацію результатів дослідження, публікації.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних із кримінальними вибухами» складається із трьох підрозділів, присвячених аналізу стану наукового дослідження аспектів техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних із кримінальними вибухами, вивченню кримінальних вибухів, розкриттю сутності техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних із кримінальними вибухами.

У підрозділі 1.1. *«Стан наукового дослідження проблем техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних із кримінальними вибухами»* проаналізовано відповідні наукові дослідження. В різні періоди у наукових роботах приділяли увагу таким групам питань: 1) розслідування злочинів, вчинених за допомогою кримінальних вибухів (терористичних актів, злочинів екстремістського характеру, вбивств та ін.); 2) використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних вибухів; 3) огляду місця події (організація проведення, техніко-криміналістичні прийоми); 4) формування криміналістичної вибухотехніки. Крім того, в наукових джерелах розглядались аспекти моделювання обстановки і застосованих вибухових пристроїв після вибуху; встановлення професійних навичок особи підричника; вибухових пристроїв (саморобних, дистанційно керованих тощо).

Відповідно до напрямів досліджень науковці зробили спробу охарактеризувати криміналістичне забезпечення розслідування злочинів, вчинених за допомогою вибухових пристроїв (забезпечення засобами і методами криміналістичної вибухотехніки слідчої практики – І. Д. Моторний, 1999 р.; методичне забезпечення вибухотехнічної експертизи – А. А. Прозоров, 2000 р.; техніко-криміналістичне забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних із тероризмом – В. Г. Гузіков, 2003 р., Є. В. Давидов, 2004 р.; науково-технічне забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних із вибухами – М. В. Кобець, 2006 р.; розслідування злочинів, пов'язаних із застосуванням вибухових пристроїв – В. В. Поліщук, 2013 р.).

Проблемні питання розглядались у монографіях, посібниках, довідниках, методичних рекомендаціях, низці дисертаційних досліджень. Разом із тим не повною мірою досліджено особливості техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних із кримінальними вибухами.

У підрозділі 1.2. *«Кримінальний вибух як об'єкт криміналістичного дослідження»* зроблено криміналістичний аналіз вибухів, за допомогою яких вчиняють злочини даного виду.

Встановлено, що як спосіб учинення злочинів кримінальний вибух передбачає виявлення таких складових: вибухових речовин і продуктів вибуху; виробів, що містять вибухові речовини, тобто вибухових пристроїв; слідів дії вибухових пристроїв і їх залишків після вибуху.

Запропоновано класифікацію вибухових речовин за критеріями: сфера застосування, безпосереднє призначення, фізичний стан, компонентний склад, основний вид вибухового перетворення, спосіб виготовлення.

Підтримано існуючі визначення поняття саморобного вибухового пристрою, а саме як пристрою, в якому хоча б один з елементів конструкції виготовлений саморобним способом або застосоване його непромисловескладання. Узагальнення експертної практики дозволило встановити такі види саморобних вибухових пристроїв відповідно до застосованого датчика цілі (підривача): керовані (по радіо, дротам, уповільненої дії) та некеровані (що функціонують у режимі очікування: нахильні, вібраційні, розтяжки).

До слідів дії вибухових пристроїв (сліди вибуху) належать: продукти детонації вибухових речовин, ударна та звукова хвиля, осколки та залишки вибухових пристроїв, вторинні уражаючі елементи. Класифіковано сліди вибуху, утворені під час: виготовлення вибухового пристрою; підготовки до вибуху; вибуху. Крім того, охарактеризовано сліди вибухів бризантної, фугасної, термічної та осколкової дії, які утворюються на різних видах об'єктів, у тому числі й тілі людини.

На підставі аналізу наукових джерел та узагальнення експертної практики визначено, що кримінальний вибух – це умисне (або через необережність) ініціювання заряду вибухової речовини або суміші речовин, у результаті якого стались наслідки, які містять ознаки діяння, передбаченого Кримінальним кодексом України.

До кримінальних діянь, пов'язаних із кримінальними вибухами, належать: убивства і замах на них – 31 %; вимагання – 27 %; розбійні напади, пограбування – 12 %; терористичні акти – 4 %; необережне поводження з вибуховими речовинами – 6 %; вандалізм – 4 %; інші злочини – 16 %.

У підрозділі 1.3. *«Поняття та завдання техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних із кримінальними вибухами»* проаналізовано поняття техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів загалом і запропоновано визначення техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних із кримінальними вибухами, зокрема.

Сутність техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів полягає у створенні умов для підвищення ефективності оперативної, слідчої та експертної діяльності через розроблення техніко-криміналістичних методів і впровадження техніко-криміналістичних засобів збирання й дослідження матеріальних носіїв криміналістичної інформації.

Техніко-криміналістичне забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних із кримінальними вибухами – це система науково-технічних засобів,

спеціально розроблених технічних прийомів, методів і методик їх використання, а також діяльність з удосконалення і підвищення ефективності використання у процесі розслідування злочинів, пов'язаних із кримінальними вибухами.

Визначено та досліджено найважливіші структурні елементи техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних із кримінальними вибухами: засоби криміналістичної техніки; наукові методи і рекомендації для пошуку, виявлення, огляду, фіксації, дослідження матеріальних об'єктів – джерел інформації про особу підричника та знаряддя вчинення кримінального вибуху.

Розділ 2 «Зміст техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних із кримінальними вибухами» складається із двох підрозділів, у яких досліджено суб'єкти, засоби і методи техніко-криміналістичного забезпечення розслідування зазначених злочинів.

У підрозділі 2.1. *«Суб'єкти техніко-криміналістичного забезпечення»* до відповідної категорії віднесено слідчого, спеціаліста-вибухотехніка, інспектора-криміналіста, експерта-вибухотехніка.

Слідчий є основною процесуальною особою, яка керує діями членів слідчо-оперативної групи під час огляду місця події та здійснює всі необхідні слідчі (розшукові) дії, розслідуючи злочини. Спеціаліст-вибухотехнік допомагає слідчому проводити огляд місця події, безпосередньо виконує роботи з вибухонебезпечними предметами з дотриманням вимог техніки безпеки. Інспектор-криміналіст як спеціаліст допомагає слідчому у виявленні, фіксації, вилученні та зберіганні речових доказів під час розслідування кримінальних вибухів. Експерт-вибухотехнік досліджує речові докази вибухового походження, оформлюючи свої висновки відповідно до вимог Кримінального процесуального кодексу України, Закону України «Про судову експертизу», відомчих нормативних документів Міністерства внутрішніх справ України.

Розглянуто шляхи вирішення нагальних проблем техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних із кримінальними вибухами, зокрема через інтегровану активізацію науково-дослідної діяльності працівників Департаменту вибухотехнічної служби Національної поліції України та експертів-вибухотехніків Експертної служби МВС України на сучасному етапі реформування Міністерства внутрішніх справ України.

Визначено перспективні напрями розвитку спеціальних знань експертів-вибухотехніків при дослідженні: вибухових речовин; виробів, що містять вибухові речовини; слідів дії виробів, що містять вибухові речовини.

У підрозділі 2.2. *«Засоби та методи техніко-криміналістичного забезпечення»* проаналізовано поняття техніко-криміналістичних засобів і методів, наведено їх класифікацію.

Започатковано класифікацію засобів техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних із кримінальними вибухами,

за такими критеріями: *залежно від певних обставин* (характеру виконання спеціальних вибухотехнічних робіт; умов використання спеціального обладнання; функціонального призначення технічних засобів), *за функціональним призначенням* (засоби: пошуку (виявлення) вибухового пристрою та слідів його застосування; фіксації та вилучення слідової інформації з місця кримінального вибуху; дослідження вибухонебезпечних об'єктів; запобігання кримінальним вибухам).

Здобувач особисто брав участь у розробці дистанційно-керованого апарату (робота) «Сапер-7» для пошуку і знешкодження вибухових пристроїв та слідів їх застосування).

Для з'ясування частоти, ефективності та достатності використання технічних засобів, застосовуваних під час огляду місця події за фактами кримінальних вибухів, отримано наступні результати анкетування спеціалістів-вибухотехніків. У службовій діяльності вони використовують: металошукачі (59,4 %); магнітомеханічні засоби (58,1 %); засоби хімічного аналізу (53,9 %); газоаналізатори (18,9 %); рентгенівські прилади (16,2 %); прилади візуально-оглядового спостереження (56,7 %); робототехнічні комплекси (25,6 %).

Спираючись на результати анкетування, можна констатувати: 1) частота використання зазначених технічних засобів недостатня; 2) у випадках, коли використовувалися технічні засоби, суттєво підвищувалась якість огляду місця події та інформативна цінність вилучуваних речових доказів; 3) нагальним і досі не вирішеним залишається питання часткової автоматизації пошуку (виявлення), нейтралізації вибухового пристрою та слідів його застосування.

Зроблено висновок, що оцінка інформації, отриманої під час дослідження («польового», лабораторного) вибухонебезпечних об'єктів, має проводитися з використанням комп'ютерної техніки зі спеціальним програмним забезпеченням, що дозволяє автоматизувати процес дослідження. Запропоновано створити автоматизоване робоче місце експерта-вибухотехніка, (розроблено і затверджено відповідне технічне завдання).

На підставі дослідження експертної практики запропоновано напрями впровадження інформаційних технологій у сферу вибухотехнічних експертиз: а) здійснення автоматизованої (оперативної) обробки результатів дослідження об'єктів експертизи; б) застосування автоматизованих інформаційно-пошукових систем і електронних каталогів криміналістично значущих об'єктів вибухотехнічної експертизи; в) застосування комп'ютерних програм і програмних комплексів (заміна фізичного моделювання математичним); г) формування тексту висновку експерта-вибухотехніка.

Розділ 3 «Особливості застосування техніко-криміналістичного забезпечення при розслідуванні злочинів, пов'язаних з кримінальними вибухами» складається із трьох підрозділів, в яких розглянуто техніко-криміналістичне забезпечення огляду місця події, окремих слідчих (розшукових) дій і вибухотехнічних експертиз.

У підрозділі 3.1. «Техніко-криміналістичне забезпечення проведення огляду місця події» розкрито особливості використання технічних засобів і методів при проведенні огляду (ст. 237 КПК України).

Розроблено алгоритм дій суб'єктів техніко-криміналістичного забезпечення при проведенні огляду місця події за фактом виявлення вторинних вибухових пристроїв на місці кримінального вибуху.

Огляд місця кримінального вибуху спрямований на оцінку потужності заряду вибухового пристрою, що спрацював, визначення напрямку дії ударної хвилі, виду вибухової речовини, якою був оснащений вибуховий пристрій, окреслення зони пошуку речових доказів, висунення обґрунтованих припущень про місцеперебування підричника під час вибуху керованого вибухового пристрою, встановлення осіб, причетних до вибухів, на початковому етапі розслідування, у тому числі й по гарячих слідах.

Об'єктом огляду може бути вибуховий пристрій у зібраному вигляді, вироби, матеріали й інструменти, схожі на використані для виготовлення вибухового пристрою, виявлені при обшуку в підозрюваного або там, де він працює.

У підрозділі 3.2. «Техніко-криміналістичне забезпечення проведення окремих слідчих (розшукових) дій» розкрито особливості використання технічних засобів і методів при проведенні окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування злочинів, пов'язаних із кримінальними вибухами: пред'явлення особи для впізнання (ст. 228 КПК України), обшуку (ст. 234 КПК України), огляду трупа (ст. 238 КПК України), слідчого експерименту (ст. 240 КПК України), освідчування особи (ст. 241 КПК України).

Пред'явлення для впізнання проводиться після з'ясування з попередніх допитів свідків необхідної інформації про загальні зовнішні ознаки потерпілого (зріст, статура, колір волосся, вікові ознаки) та особливі прикмети (шрами, операційні шрами, дефекти зубів, уроджені каліцтва тощо). Бажано, щоб труп (або його частини) пред'являвся для впізнання кільком особам (неодмінно порізно).

Завдання обшуку – виявлення компонентів вибухового пристрою (вибухових речовин, засобів підриву), подібних до застосованих під час вчинення злочину, а також матеріалів, подібних до використаних для виготовлення корпусу, упаковки вибухового пристрою, інструментів, використаних при виготовленні цього пристрою, книг, конспектів та інших записів із вибухової справи.

Під час огляду трупа, виявленого на місці вибуху, докладно описують розміщення трупа, ушкоджених у результаті вибуху частин тіла та ін.

При проведенні слідчого експерименту можливі такі дослідницькі дії, як проведення вибухів, наприклад для усунення сумнівів у тому, що свідок у певній обстановці дійсно міг бачити або чути вибух, але лише в умовах, що виключають небезпеку для життя й здоров'я людей, а також істотний матеріальний збиток. Експерименти для перевірки відомостей, що стосуються

вибухових пристроїв, можуть бути ефективно проведені й без використання вибухових речовин.

Освідування проводиться для встановлення на тілі підозрюваного або свідка слідів і ушкоджень, що виникли в результаті вибуху, внаслідок тієї або іншої роботи з вибуховими речовинами, засобами підриву або іншими матеріалами, пов'язаними з виготовленням, спорядженням і установкою вибухових пристроїв.

Надано пропозиції щодо удосконалення методів, прийомів, способів застосування засобів виявлення (освітлювальна техніка, оптичні і пошукові прилади, фізико-хімічні речовини), фіксації (фотографічна і відеозаписуюча техніка, засоби вимірювання, матеріали для виготовлення зліпків і копій тощо) та універсальних наборів засобів «польової криміналістики» під час проведення слідчих (розшукових) дій при розслідуванні злочинів, пов'язаних із кримінальними вибухами.

У підрозділі 3.3. «Техніко-криміналістичне забезпечення вибухотехнічних експертних досліджень» уточнено поняття та зміст вибухотехнічної експертизи у кримінальних провадженнях щодо злочинів, пов'язаних із кримінальними вибухами.

Конкретизовано загальну методику проведення вибухотехнічної експертизи, яка має відмінні від інших видів експертиз етапи, а саме: 1) підготовчий; 2) аналітичний; 3) порівняльний; 4) синтезуючий. Проаналізовано техніко-криміналістичне забезпечення окремих етапів вибухотехнічних досліджень.

У структурі загальної методики експертного дослідження вирізняють такі основні стадії: попереднє дослідження; роздільне дослідження; експертний експеримент; порівняльне дослідження; оцінка результатів дослідження та формулювання висновків; оформлення результатів експертного дослідження. При цьому стадії експертного експерименту та порівняльного дослідження є факультативними і залежать від особливостей досліджуваних об'єктів і винесених на вирішення судової експертизи питань.

Досліджено особливості проведення судово-медичної, пожежно-технічної та трасологічної експертиз у кримінальних провадженнях щодо злочинів, пов'язаних з кримінальними вибухами, розкривши їх можливості у вирішенні відповідних завдань.

Під час розслідування злочинів, пов'язаних із кримінальними вибухами, експертизи дозволяють: установити тотожність і групову належність вибухових речовин та виробів; установити властивості і стан вибухового пристрою; ідентифікувати злочинця; установити причинно-наслідкові зв'язки між обставинами вчиненого злочину та ін.

ВИСНОВКИ

У висновках дисертації на основі проведеного дослідження техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних із кримінальними вибухами, сформульовано наукові положення та криміналістичні рекомендації, що відповідають вимогам наукової новизни, мають значення для криміналістичної науки й практики протидії злочинності, зокрема:

1. Аналіз наукових досліджень демонструє, що в цілому, проблемам техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних з кримінальними вибухами приділялась певна увага: формулювався понятійний апарат; надавалися авторські розуміння поняття, сутності та криміналістичної класифікації кримінальних вибухів, механізму їх вчинення та криміналістичної характеристики; тактиці проведення окремих слідчих (розшукових) дій; визначалися форми та методи оперативного супроводження використання спеціальних знань тощо. Тобто, розроблялися основи окремих методик розслідування злочинів, пов'язаних з кримінальними вибухами, і таким чином, формувалися напрямки їх криміналістичного забезпечення.

2. Кримінальний вибух як об'єкт криміналістичного дослідження передбачає вивчення: вибухових речовин і продуктів вибуху; виробів, що містять вибухові речовини, тобто вибухових пристроїв; слідів дії вибухових пристроїв і їх залишків після вибуху. Вибухові речовини як елемент кримінального вибуху диференційовані за низкою критеріїв (сфера застосування, безпосереднє призначення, фізичний стан, компонентний склад, основний вид вибухового перетворення, спосіб виготовлення), що оптимізує застосування техніко-криміналістичного забезпечення з метою виявлення, дослідження різних слідів і предметів та встановлення обставин здійснення кримінального вибуху.

Кримінальним вибухом слід називати умисне (або через необережність) ініціювання заряду вибухової речовини або суміші речовин, у результаті якого сталися наслідки, які містять ознаки діяння, передбаченого Кримінальним кодексом України.

3. Техніко-криміналістичне забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних із кримінальними вибухами, поєднує засоби криміналістичної та спеціальної техніки, а також науково обґрунтовані методи і способи пошуку, виявлення, огляду, фіксації, вилучення та дослідження матеріальних об'єктів – джерел інформації про особу злочинця та знаряддя злочинної діяльності. Зміст техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних із кримінальними вибухами, становлять його суб'єкти, засоби і методи.

4. Досліджено форми використання спеціальних знань суб'єтами техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних із кримінальними вибухами, до яких належать: слідчий, інспектор-вибухотехнік, інспектор-криміналіст, експерт-вибухотехнік.

5. Техніко-криміналістичними засобами є пристрої, пристосування або матеріали, використовувані для збирання й дослідження доказів або створення умов, що перешкоджають вчиненню злочинів пов'язаних із кримінальними вибухами. За функціональним призначенням вирізняють такі їх види: засоби пошуку (виявлення) вибухового пристрою та слідів його застосування; фіксації та вилучення слідової інформації з місця кримінального вибуху; дослідження вибухонебезпечних об'єктів; запобігання кримінальним вибухам.

Одним з аспектів удосконалення техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних з кримінальними вибухами, визначено розвиток інформаційного забезпечення процесу розслідування відповідних злочинів. У цьому напрямі здобуто таких результатів: розроблено і затверджено технічне завдання на створення інформаційно-довідкової системи автоматизованого робочого місця експерта-вибухотехніка; запропоновано основи бортової навігаційної апаратури з елементами штучного інтелекту мобільного робота для розмінування вибухонебезпечних предметів; визначено інші напрями впровадження інформаційних технологій у сферу вибухотехнічних досліджень (створення банків даних, розроблення програмних комплексів автоматизованого вирішення експертних завдань та ін.).

6. Конкретизовано особливості техніко-криміналістичного забезпечення огляду місця події за фактом кримінального вибуху в контексті алгоритму дій спеціаліста-вибухотехніка та використання ним технічних засобів при пошуку вибухових пристроїв або вибухонебезпечних матеріалів.

Запропоновано алгоритм дій суб'єктів техніко-криміналістичного забезпечення при проведенні огляду місця події за фактом виявлення вторинних вибухових пристроїв на місці кримінального вибуху з використанням спеціального технічного обладнання.

7. При розслідуванні злочинів, пов'язаних із кримінальними вибухами, у процесі проведення окремих слідчих (розшукових) дій (пред'явлення особи для впізнання, огляду трупа, обшуку, слідчого експерименту, освідчування особи) вирізняються особливості застосування засобів і методів криміналістичної техніки. Низка пропозицій щодо техніко-криміналістичного забезпечення проведення окремих слідчих (розшукових) дій, започаткованих у дисертації, забезпечать ефективність і результативність процесуальних дій, убезпечать життя і здоров'я їх учасників під час роботи з вибухонебезпечними об'єктами.

8. Запропоновано удосконалити загальну методику експертного вибухотехнічного дослідження, зокрема шляхом виокремлення в її структурі певних етапів і стадій. Так, вирізнено підготовчий, аналітичний, порівняльний і синтезуючий етапи, на яких формулюють специфічні завдання (переважно діагностичні) та запроваджують спеціальні методики, основу яких становлять запозичені з інженерної справи окремі методи. Наголошено, що на відміну від загальної методики експертного дослідження при проведенні вибухотехнічних експертиз стадії експертного експерименту та порівняльного дослідження є факультативними і залежать від особливостей досліджуваних об'єктів та питань, винесених на вирішення судової вибухотехнічної експертизи.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Приходько Ю. П. Деякі аспекти експертних досліджень обставин вибухів і пожеж / О. Б. Шмерего, Ю. П. Приходько // Криміналістика и судебная экспертиза : межвідом. наук.-практ. зб. / Мінюст України, КНДІСЕ; відповід. ред. І. І. Ємельянова. – К., 2012. – Вип. 57. – С. 79–85 (внесок здобувача 50 %).

2. Приходько Ю. П. Актуальні питання розробки бортової навігаційної апаратури з елементами штучного інтелекту мобільного робота для розмінування вибухонебезпечних предметів / А. В. Кофанов, Ю. П. Приходько // Криміналістика и судебная экспертиза : межвідом. наук.-практ. зб. / Мінюст. України, КНДІСЕ; відповід. ред. І. І. Ємельянова. – К., 2013. – Вип. 58, ч. 1. – С. 187–193 (внесок здобувача 70 %).

3. Приходько Ю. П. Можливості техніко-криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних вибухів / Ю. П. Приходько // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Херсон, 2015. – Вип. 3–2.–Т. 3 С. 165–170. (Сер. Юридичні науки).

4. Приходько Ю. Особливості техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних з кримінальними вибухами. Features technical support forensic crime investigation, involved in criminal explosion / Ю. Приходько // Visegrad journal on human rights. – Чеська Республіка, Братислава. – 2015. – № 5/1. – С. 106–113.

5. Приходько Ю. П. Виявлення та фіксація слідів вибухових пристроїв як джерело інформації про скоєний злочин / Ю. П. Приходько // Криміналістика и судебная экспертиза : межвідом. наук.-практ. зб. / Мінюст. України, КНДІСЕ; ред. кол. : А. В. Янчук, О. М. Олійник, О. Г. Рувін та ін. – К., 2015. – Вип. 60. – С. 357–370.

6. Приходько Ю. П. Характеристика слідів застосування вибухових пристроїв як джерело доказування про вчинений злочин / Ю. П. Приходько // Криміналістичний вісник : наук.-практ. зб. / ДНДЕКЦ МВС України; НАВС. – К. : ПК Типографія від «А» до «Я», 2016. – №1(25). – С. 154–161.

7. Приходько Ю. П. Можливості техніко-криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних вибухів / Ю. П. Приходько // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – Київ, 2016. – Вип. 243. – С. 203-212. (Сер. Право).

8. Приходько Ю. П. Деякі аспекти проблематики криміналістичної вибухотехніки на сучасному етапі розвитку / Ю. П. Приходько // Актуальні питання техніко-криміналістичного забезпечення кримінальних проваджень : матеріали круглого столу (Київ, 21 листоп. 2013 р.). – К. : ННПФЕКП НАВС, 2013. – С. 269–270.

9. Приходько Ю. П. Використання можливостей трасологічної експертизи при виконанні вибухотехнічних досліджень / Ю. П. Приходько // Актуальні питання судово-експертного забезпечення кримінальних

проваджень : матеріали круглого столу (Київ, 10 квіт. 2014 р.) – К. : ННПФЕКП НАВС, 2014. – С. 234–235.

10. Приходько Ю. П. Теоретичні та практичні аспекти судової вибухотехнічної експертизи / Ю. П. Приходько // Сучасні тенденції розвитку національного законодавства: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 15–16 трав. 2014 р.). – Київ: Видавничий центр НУБіП, 2014. – С. 75–77.

11. Приходько Ю. П. Особливості розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з використанням вибуху вибухових пристроїв / Ю. П. Приходько // Актуальні питання теорії і практики криміналістичної науки : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 23 січ. 2015 р.). – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. – С. 319–322.

12. Приходько Ю. П. Криміналістична характеристика слідів, виявлених на місці кримінального вибуху / Ю. П. Приходько // Судово-експертна діяльність: сучасний стан та перспективи розвитку : матеріали круглого столу (Київ, 23 квіт. 2015 р.). – Київ : ННПФЕКП НАВС, 2015. – С. 286–289.

13. Приходько Ю. П. Судова вибухотехнічна експертиза як джерело доказування при розслідуванні кримінальних вибухів / Ю. П. Приходько // Правові реформи в Україні : реалії сьогодення : матеріали VII Всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ, 29 жовт. 2015 р.). – Київ : НАВС, 2015. – С. 213–215.

14. Приходько Ю. П. Криміналістичний аналіз кримінального вибуху як способу вчинення злочину / Ю. П. Приходько // Теорія і практика судової експертизи : матеріали круглого столу (Київ, 12 трав. 2016 р.) . – Київ.: ННІ № 2 НАВС, 2016. – С. 259–261.

15. Приходько Ю. П. Особливості проведення огляду і збору слідової інформації на місці кримінального вибуху : метод. рек. / А. В. Кофанов, О. Л. Кобилянський, Ю. П. Приходько. – Київ . : УкрДГРІ, 2013. – 36 с. (внесок здобувача 60 %).

16. Приходько Ю. П. Огляд пасажирських повітряних суден та авіаційних об'єктів на наявність вибухових пристроїв, вибухових речовин і вибухових компонентів : метод. рек. / В. І. Василичук, А. В. Кофанов, П. Є. Антонюк, Ю. П. Приходько та ін. – Київ . : ФОП Кандиба Т. П., 2015. – 88 с. (внесок здобувача 40 %).

17. Приходько Ю. П. Призначення судових експертиз під час розслідування неправдивого повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності : метод. рек. / С. С. Охріменко, В. В. Юсупов, Ю. П. Приходько та ін. – Київ. : Національна академія внутрішніх справ, 2016. – 42 с. (внесок здобувача 40 %).

18. Патент на корисну модель № 100015. Гідрокумулятивний пристрій / Орлов Ю. Ю., Арешонков В. В., Приходько Ю. П., Золотухін К. С., та ін. ; Нац. акад. внутр. справ. – № 100015; заяв. 29.08.2014 ; зареєстр. 10.07.2015 (внесок здобувача 40 %).

19. Патент на корисну модель № 110370. Пристрій для руйнування вибухонебезпечних предметів у важкодоступних місцях / Орлов Ю. Ю.,

Чернявський С. С., Арешонков В. В., Приходько Ю. П., Золотухін К. С., Гончар В. К. ; Нац. акад. внутр. справ. – № 110370 ; заяв. 22.03.2016 ; зареєстр. 10.10.2016 (внесок здобувача 40 %).

АНОТАЦІЯ

Приходько Ю. П. Техніко-криміналістичне забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних із кримінальними вибухами. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2016.

Дисертація є самостійною і завершеною працею, в якій досліджено сутність і характерні особливості техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних із кримінальними вибухами. Розкрито зміст, виявлено та описано взаємозв'язки його елементів, започатковано класифікацію відповідних засобів і методів.

Запропоновано криміналістичні рекомендації використання технічних засобів і методів при проведенні слідчих (розшукових) дій під час розслідування злочинів, пов'язаних з кримінальними вибухами. Проаналізовано загальну методику вибухотехнічної експертизи.

Дослідження набуло практичного втілення в розроблених на його основі методичних рекомендаціях та авторських винаходах.

Ключові слова: вибуховий пристрій, вибухова речовина, техніко-криміналістичне забезпечення, кримінальний вибух, засоби і методи техніко-криміналістичного забезпечення, вибухотехнічна експертиза.

АННОТАЦИЯ

Приходько Ю. П. Техничко-криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с криминальными взрывами. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Национальная академия внутренних дел, Киев, 2016.

В диссертации исследована суть технико-криминалистического обеспечения расследования преступлений, связанных с криминальными взрывами. Обобщены научные исследования в этой сфере и сделаны выводы о том, что ранее рассматривались такие группы проблем: обеспечение расследования отдельных видов преступлений (терроризм, экстремизм, убийства и др.); использование специальных знаний при расследовании криминальных взрывов; проведение осмотра места взрыва; формирование криминалистической взрывотехники.

Криминальный взрыв рассмотрен как способ совершения преступлений. Комплексно исследован криминальный взрыв – его составляющие, характеризующие признаки, следы, на основе этого сформулирована авторская дефиниция понятий «взрыв» и «криминальный взрыв». В работе дифференцированы криминальные взрывы на виды. Приведены типичные группы преступников, совершающих криминальные взрывы.

На основе обобщения экспертной практики даны признаки и типичная структура самодельных взрывных устройств, охарактеризованы следы, которые они оставляют после взрыва.

Исследовано понятие криминалистического обеспечения расследования преступлений, его элементы. Раскрыто содержание элементов технико-криминалистического обеспечения расследования преступлений, связанных с криминальными взрывами. Техничко-криминалистическое обеспечение расследования преступлений, связанных с криминальными взрывами, проанализировано в аспекте методологической основы деятельности по усовершенствованию средств и методов криминалистической техники.

Рассматривая субъектов применения технико-криминалистического обеспечения расследования преступлений, связанных с криминальными взрывами, определены перспективные направления развития специальных знаний экспертов-взрывотехников.

Представлена классификация средств технико-криминалистического обеспечения расследования преступлений, в том числе и связанных с криминальными взрывами. По функциональному назначению выделены средства поиска (выявления) взрывных устройств и следов их применения; средства фиксации и изъятия следовой информации с места криминального взрыва; средства исследования взрывоопасных объектов; средства предотвращения криминальных взрывов.

В работе рассмотрена возможность использования компьютерной техники со специальным программным обеспечением при исследовании взрывоопасных объектов, автоматизации этого процесса. Разработаны предложения по созданию автоматизированного рабочего места эксперта-взрывотехника, которое обеспечит применение специальных продуктов информационных технологий (программных продуктов, информационных материалов) и автоматизированных методик с целью решения задач взрывотехнической экспертизы. Кроме того, предложены направления внедрения информационных технологий в сферу взрывотехнических исследований.

Определены особенности применения технико-криминалистического обеспечения расследования преступлений, связанных с криминальными взрывами, при проведении таких следственных (розыскных) действий, как осмотр, освидетельствование, предъявление для опознания, обыск, допрос и следственный эксперимент. Сделаны некоторые уточнения, касающиеся применения технических средств и методов при осмотре местности и помещений, исследовании следов взрыва, при изъятии, упаковке и

транспортировке вещественных доказательств. Проанализировано эффективность применения универсальных следственных наборов для работы на месте криминального взрыва, определены соответствующие пути усовершенствования.

Раскрыто понятие, содержание и стадии взрывотехнической экспертизы в уголовных производствах по преступлениям, связанным с криминальными взрывами. К этапам проведения данного вида исследований отнесены: подготовительный, аналитический, сравнительный, синтезирующий.

Акцентируется внимание на всестороннем использовании при проведении взрывотехнической экспертизы натуральных образцов и макетов коллекций, учебных видеофильмов об объектах экспертизы, специальной справочной литературы и конструкторско-технологической документации.

Рассмотрены особенности проведения комплексных судебно-медицинской, пожаро-технической и трасологической экспертиз в уголовных производствах по преступлениям, связанным с криминальными взрывами.

Исследование получило практическое воплощение в разработанных на его основе методических рекомендациях и авторских изобретениях.

Ключевые слова: взрывное устройство, взрывчатое вещество, технико-криминалистическое обеспечение, криминальный взрыв, средства и методы технико-криминалистического обеспечения, взрывотехническая экспертиза.

SUMMARY

Yurii Prykhodko. Techno-forensic provision of investigations of crimes related to criminal explosions. – Manuscript.

Dissertation for the degree of PhD in Law by specialty 12.00.09 – criminal process and criminalistics; forensic inquiry; operatively-search activity. – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2016.

The author of this dissertation explored the nature of technical and forensic provision of investigations of crimes related to criminal explosions, its characteristics. The content of the main elements of technical and forensic provisions of investigation of crimes related to criminal explosions was discovered. The author also found and described interconnections between these elements and gave the classification of appropriate tools and methods.

Forensic recommends of the use of means and methods during investigation (search) activities in the investigation of crimes related to criminal explosions are also given in this paper. In addition, general method of blasting-technical expertise was developed.

Research has acquired practical implementation through developed on its base guidelines and copyright inventions.

Keywords: explosive device, explosive substance, technical and forensic support, criminal explosion, means and methods of technical and forensic support, blasting-technical expertise.